فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال سی و دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹٦، شماره پیاپی ۱۲۷

احمد آفتاب، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل — **A. Aftab**
دکترحسین نظم فر، دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل — **Dr. H. Nazmfar**
دکترعطا غفاری گیلانده، دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل — **Dr. A. Ghafarigilandeh**
دکترمیرنجف موسوی، دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه ارومیه، ارومیه — **Dr. Mi. Mousav**
nazmfar@uma.ac.ir

برنامه‌ریزی و تدوین راهکارهای تحقق شهرهای خلاق در ایران مطالعه موردی: شهر ارومیه

دریافت مقاله: ۹۶/۴/۱۲ پذیرش نهایی: ۹۶/۷/۲۲

DOI: 10.29252/geores.32.4.188

چکیده

هدف پژوهش حاضر، برنامه‌ریزی و تدوین راهکارهای تحقق شهرهای خلاق در ایران با تأکید بر شهر ارومیه می‌باشد نوع تحقیق، کاربردی و روش بررسی آن توصیفی – تحلیلی، همبستگی می‌باشد و برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از مدل‌های تحلیل شبکه‌ای، تاپسیس و برای ارتباط بین متغیرها، آزمون‌های آمار استنباطی مانند ضریب همبستگی، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر استفاده‌شده است. جامعه آماری پژوهش، مناطق پنج‌گانه شهر ارومیه و شاخص‌های تحقیق شامل ۱۰ معیار اصلی با ۱۶ زیر معیار که بر اساس بررسی دقیق منابع خارجی و داخلی انتخاب‌شده است می‌باشد. نتایج حاصل از مدل ANP نشان می‌دهد که معیارهای زیرساخت‌های خلاقیت و طبقه خلاق به ترتیب با امتیاز ۰/۳۲۰ و ۰/۱۹۴ بیشترین و معیارهای مقیاس شهری و تنوع اجتماعی به ترتیب با امتیاز با ۰/۰۱۲ و ۰/۰۲۳ کمترین اهمیت و تأثیر را درحرکت شهر ارومیه به سمت یک شهر خلاق رادارند. بررسی وضعیت شاخص‌های خلاقیت و چگونگی توزیع و سطح‌بندی آن‌ها نشان می‌دهد منطقه یک با میزان تاپسیس ۰/۹۷۸۱ در رتبه اول و منطقه دو با میزان تاپسیس ۰/۰۰۹۷۰ در رتبه آخر ازلحاظ سطح خلاقیت قرارگرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که بین متغیرهای ده‌گانه و خلاقیت شهری در مناطق پنج‌گانه ارومیه، همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود دارد. در این میان، منطقه یک با ۰/۴۹۶ دارای بیشترین سطح همبستگی می‌باشد و ده متغیرهای فوق توانایی تبیین ۳۷/۸ درصد از تغییرات واریانس (وضعیت خلاقیت شهری ارومیه) را دارد. نتایج حاصل از تحلیل مسیر بیان‌کننده این است که معیارهای زیرساخت‌های خلاقیت و طبقه خلاق با میزان ۰/۵۰۱ و ۰/۴۹۰ دارای بیشترین تأثیر تحقق شهر خلاق ارومیه می‌باشند. درنتیجه راهکارهای چون توسعه مراکز جذب نخبگان، حفظ طبقه خلاق، استفاده از ظرفیت تنوع اجتماعی ارومیه، سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌های فناوری و ... بیشترین تأثیر را برای قرار گرفتن ارومیه در مسیر تحقق شهر خلاق دارند.

واژگان کلیدی: شهر خلاق، تحلیل شبکه، مدل تاپسیس، تحلیل مسیر، شهر ارومیه

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

مقدمه

ازآنجایی‌که جامعه جهانی در سده قرن بیست‌ویکم در حال تغییر پارادایم «از دولت ملت به شهر ۱» است، جایگاه شهرها به‌عنوان عملگرهای اقتصادی، فرهنگی و سیاسی ارتقا یافته است (مختاری ملک‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۶۲) . درواقع، شهرهای جهان در چارچوب اقتصاد جهانی به‌عنوان گره شبکه‌ها به‌شدت با یکدیگر در رقابت هستند. این شهرها نیازمند آن بوده تا محصولات تخصصی و خدمات خلاق را در قالب مزیت‌های نسبی خود به بازارهای جهانی ارائه دهند تا بتوانند جایگاهی در زنجیره اقتصاد جهانی به دست آورند. همچنین به دنبال آن هستند تا سرمایه‌های خارجی و استعدادها را برای توسعه اقتصادی پایدار خود جذب نمایند (The Centre for Cultural Policy Research, 2004). اما، باید توجه داشت که این مزیت‌های رقابتی در هر مکان و هر شهری مستقر نمی‌شود (Musterd, 2010 :2). برای جذب سرمایه‌های انسانی و خلاق، شهرها و مناطق وابسته به آن باید ویژگی‌های خاص داشته باشند که بتوانند به شهر خلاق تبدیل شوند. غیر از بسترهای دانش (دانشگاه‌ها، مراکز و ...)، صنعت به‌ویژه صنایع با فناوری برتر، بسترهای فرهنگی و اجتماعی چون، تنوع اجتماعی، مطلوبیت محل زندگی، کیفیت زندگی و رقابت و همکاری بین مجموعه‌ای از شهرها (Winden et al, 2007, Florida :2005)، جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده‌اند. علاوه برجذب سرمایه‌های خلاق در یک شهر، هنر و فرهنگ به‌عنوان شاخصی دیگر برای شهرهای خلاق به شمار می‌آیند در این‌گونه شهرها با تأکید بر نخبگان و متخصصین برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری، شهر سازان و سایر علوم مربوطه، شهرها تبدیل به مکان جذاب برای مطالعه، محل کار و حفظ نخبگان شهر می‌گردد و با بهبود کیفیت دانشگاه‌ها و مراکز علمی، کیفیت کار، کیفیت زندگی، سطح تحمل و شیوه زندگی می‌توان در این مسیر حرکت کرد (Healey, 2004: 95). همچنین با به‌کارگیری این معیارها، ارتباط مستقیم بین امکانات و معیارهای شهری در جذب سرمایه‌های انسانی خلّاق و سرمایه‌های اجتماعی در زمینه اقتصاد شهری به وجود می‌آید به‌گونه‌ای که با استفاده از این سرمایه‌ای انسانی و اجتماعی خلّاق، می‌توانیم رشد و توسعه شهری را پیش‌بینی کنیم (Higgins, Morgan, 2000: 119).

شهرهای موفّق در این زمینه فقط مراکز اصلی شهری معروف به شهرهای جهانی که امتیازات منحصربه‌فردی در زمینه فعالیت‌های جهانی اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در بالاترین رده سلسله‌مراتب شهرهای جهانی به خود اختصاص داده‌اند، نیستند (Sasaki, 2008: 77) بلکه، شهرهایی که شرایط لازم را برای پرورش خلاقیت‌ها و جذب عناصر خلّاق ایجاد نموده‌اند در این میان موفّق عمل می‌کنند. شهر "ارومیه" نیز به‌عنوان مرکز اداری سیاسی استان آذربایجان غربی از این تغییر و تحولات به دور نیست و بایستی با تغییر ساختار قدیمی، بسترهای جدیدی را برای تبدیل‌شدن به یک شهر خلاق را فراهم آورد. شهر ارومیه، از یک‌سو دارای تنوع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و قومی و نژادی است و از سوی دیگر با توجه به افزایش جمعیت و رشد پدیده شهرنشینی با مسائل و مشکلاتی مانند توسعه بی‌رویه شهرها، افزایش جمعیت، نابرابری‌های اجتماعی، کیفیت پایین زندگی، بحران‌های محیطی و زیست‌محیطی همچون خشک شدن دریاچه ارومیه و... روبرو می‌باشد. بنابراین با مزیت‌های نشات گرفته از شهر خلاق و ایجاد نوآوری می‌توان ضمن تعدیل اثرات منفی ناشی از جهانی‌شدن بر این شهرها، تفکر حاکم بر برنامه‌ریزی شهری را به سمت برنامه‌ریزی بر مبنای استفاده از نیروهای خلاق و نوآور سوق داد و نابرابرهای اجتماعی ناشی از جهانی‌شدن را از بین برد و توانایی شهر را به‌منظور حرکت سازنده و همگام با جهانی‌شدن افزایش داد تا بتوانند در ماراتن رقابت بین شهرها به نحو مؤثری عمل کند. به‌عبارت‌دیگر، حرکت به سمت ایجاد و تحقق شهر خلّاق به دلایل جایگاه شهرها به‌عنوان محل شکل‌گیری بسترهای جامعه دانایی، اهمیت و محور بودن شهرها در توسعه اقتصادی (اقتصاد دانایی)، جایگاه و اهمیت شهر به‌عنوان یکی از الزامات اساسی تشکیل خوشه‌های علم و فناوری و نقش و جایگاه شهرها در

1 Form the nation state to the city

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

جذب، استفاده و حفظ سرمایه‌های انسانی خلّاق (طبقه خلّاق) بسیار ضروری و مهم است. در این راستا، پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد: چه عناصر و شاخص‌های در برنامه‌ریزی برای تحقق شهر خلاق ارومیه بیشترین نقش رادارند؟ مناطق شهر ارومیه ازنظر شاخص‌های شهر خلاق چه تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند؟ راهکارهای علمی برای تحقق‌پذیری شاخص‌های شهر خلاق در شهر ارومیه کدام است؟

مبانی نظری

نظریه شهر خلاق یکی از نوپاترین نظریه‌ها در مباحث برنامه‌ریزی شهری است که به دنبال موج سوم شهرنشینی در دنیا بروز و نمود پیدا کرد. باوجود نوپا بودن، در مدّت زمان کوتاه این نظریه به یکی از کاربردی‌ترین نظریه‌ها حوزه مطالعات شهری بدل شده است؛ به‌طوری که امروزه در سطح جهانی سازمان فرهنگی و تربیتی ملل متحد(یونسکو) با استفاده از شاخص‌های شهر خلاق سالیانه شهرهای جهان را موردسنجش و ارزیابی قرار داده و فهرست شهرهای خلاق را در حوزه‌های مختلف ادبی، هنری، فرهنگی، تاریخی و ...منتشر می‌کند (مختاری ملک‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۴). درباره شهرها و مناطق خلاق اولین بار «دبور» در سال ۱۹۶۷ مبحثی را تحت عنوان «شهر تماشایی یا شهر نمایش» مطرح کرد (اکبری مطلق، ۱۹۹۲: ۳). نظریه شهر خلاق در جهت پیدا کردن پاسخی به رشد فزاینده شهرنشینی و مشکلات ناشی از آن در دهه ۱۹۸۰ مطرح و به شکل تخصصی و گسترده از سال ۲۰۰۰ ایده پردازی در مورد آن شروع شد (Landry, 2008, Florida, 2005).

شهر خلاق به‌عنوان استراتژی امیدبخشی برای ساکنان شهرهاست که کمک می‌کند آن‌ها تصورات ذهنی خود را پرورش دهند، استعدادهای خود را شکوفا سازند و درنهایت شهر خود را به‌طور اساسی بسازند و زمینه توسعه شهری را فراهم آورند (Jopek, 2014: 182). ازنظر هاوکینز دوره فرا صنعتی و اقتصاد خلّاق، گذر از ایده‌ها و اظهار خلاقیت به تولیدات باارزش تجاری است. اقتصاد خلّاق به‌وسیله مجموعه‌ای از صنایع که تولیدکننده و دادوستد کننده دارایی‌های فکری هستند، مثل صنایع کپی‌رایت، صنایع انحصاری، صنایع دارای علامت تجاری و صنایع طراحی تعریف می‌شوند. (قربانی، ۱۳۹۲: ۳). صنایع خلّاق شامل تحقیق و توسعه، نشر، نرم‌افزار، تلویزیون، طراحی، موسیقی، فیلم، اسباب‌بازی‌ها و بازی‌ها، تبلیغات، معماری، هنرهای اجرایی، مشاغل، بازی‌های ویدئویی، مد، و هنر می‌باشد. وی پیشنهاد می‌کند که راه جدیدی برای رشد صنایع این اقتصاد لازم است. زیرا، برخلاف نظریه اقتصاد مدرن با منابع محدود و قیمت رقابتی، اقتصاد خلّاق بر منابع نامحدود ایده‌ها تکیه دارد. مدل هاوکینز برای واکنش‌های خلّاق به این تغییر بر خصیصه‌های انسانی ایده‌ها، استعداد و یادگیری بیش از تمرکز سنتی بر داده‌ها و سرمایه‌ها برای موفقیت اقتصادی استوار است (Simeti, 2006: 13).

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

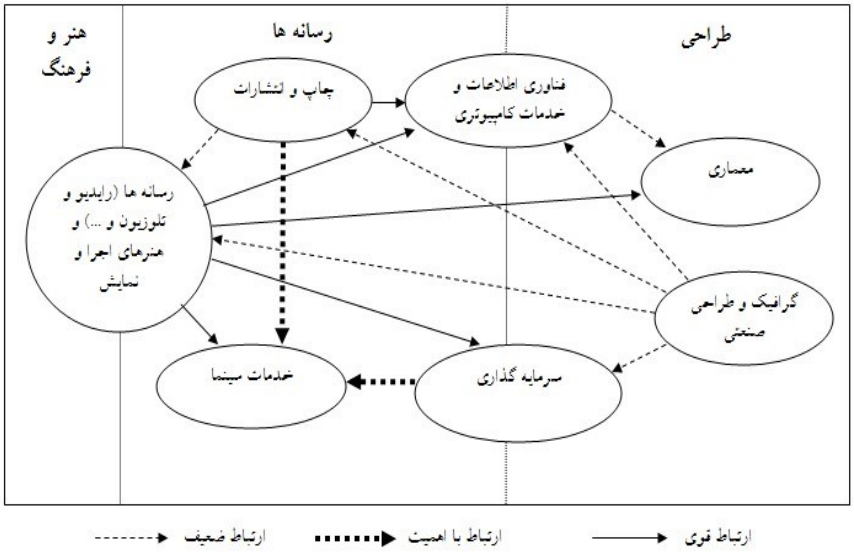

شکل ۱- شبکه‌بندی در میان صنایع خلاق

(Yusuf, Nabeshima, 2005: 112)

لندری دیدگاه رادیکالی جدیدی در باب شهرهای خلّاق دارد. ازنظر وی شهرها نیاز به خلاقیت دارند نه به خاطر دستیابی به رقابت در صنایع باارزش افزوده جدید بلکه برای حل مسائل اجتماعی. به‌بیان‌دیگر لندری خواهان یک دیدگاه خلّاق برای حل مسائل شهری در ابعاد و جنبه‌های مختلف است نه این‌که خلاقیت محدود به عرصه‌های هنر، صنایع خلّاق و طراحی شود (Coletta, 2008: 4).

فلوریدا اعتقاد دارد که موفقیت اقتصادی یک شهر بر استراتژی‌های توسعه اقتصادی سنتی (مثل استخدام صنعتی، توسعه صادرات، یا توسعه نیروی کار) استوار نیست بلکه بیشتر درگرو جذب استعداد خلّاق است (Donegan, Lowe, 2008: 46). ازنظر او در اقتصاد جدید، خلاقیت انسانی یک سرمایه بسیار ارزشمند است و همواره گروهی از افراد خلّاق، شکل، جهت و جغرافیای توسعه اقتصادی جدید، را تعیین می‌کنند. فلوریدا این گروه را طبقه خلّاق می‌خواند. بنابراین شهرها به‌طور فزاینده‌ای از مفاهیم شهر خلّاق (Landry, 2008: 35)، طبقه خلّاق (Florida, 2002: 46) با تأکید بر اهمیت فرهنگ و هنر در چینی‌جاهای شهر استفاده می‌کنند (Cooke, Lazzeretti, 2008: 65). درواقع متغیرهای شهر خلّاق عبارت است از فناوری، استعداد و سطح تحمل که در بین طبقه خلّاق بسیار پراهمیت و بارزتر می‌باشند. اگرچه این سه متغیر به‌تنهایی منجر به خلاقیت نمی‌شود، ولی آن‌ها به‌عنوان عامل‌های جذب‌کننده و شکل‌دهنده به شهر و قرار دهنده آن به سمت شهر خلّاق عمل می‌کنند .(اقبالی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۹).

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

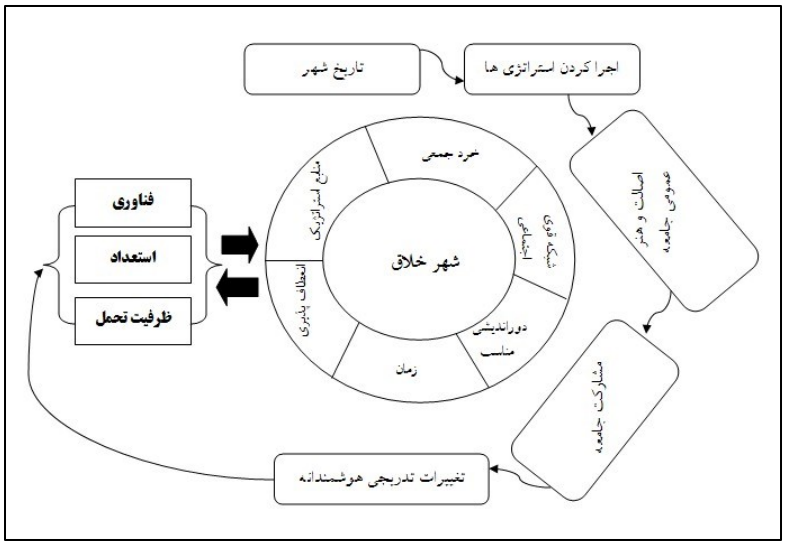

شکل ۲- فرآیندهای برنامه‌ریزی در راستای تحقق شهر خلّاق

(موسوی، ۱۳۹۳: ۲۵).

برای جیکبز، کلید محیط‌های شهری خلّاق، در گرو تنوع هم درزمینه فضایی و هم اجتماعی و اقتصادی است . محلات باید عملکردهای چندگانه‌ای داشته باشند، به صورتی که خیابان‌های آن‌ها از فعالیت و جنب‌وجوش در ساعات مختلف روز پر باشد. وی بر تراکم‌های بالای مسکونی در یک مقیاس کوچک تأکید می‌ورزد، به‌طوری که در یک محلّه فشرده افراد مختلف- از خانواده‌ها و کارآفرینان گرفته تا دانشجویان و هنرمندان- در یک نقطه کار وزندگی می کنند. با چنین تنوعی، تأمین دامنه متنوعی از تسهیلات محلی امری حیاتی است. جیکبز اعتقاد دارد که: در محیط‌های شهری متنوع، کارآفرینان می‌توانند از طریق دسترسی متنوع به دانش و مهارت‌ها به سود برسند. در عوض این پیوند متقابل به‌عنوان یک آهن‌ربا برای افراد خلّاق عمل می کند. دراین‌بین ترکیب ساختمان‌های قدیمی و نوساز برای خلاقیت از اهمیت بالایی برخوردار است (Hospers,van Dalm, 2005: 10). مردم، بنگاه‌های اقتصادی، فضاها، پیوندها و چشم‌انداز پنج رکن اصلی شهرهای خلاق می‌باشند که توجه به این ارکان برای ایجاد و توسعه شهرهای خلاق در آینده حیاتی است.

شکل ۳- عناصر شهر خلاق

(سرور و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳۶)

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

حرکت به‌سوی شهر خلّاق در مکاتب مختلف بسیار متفاوت می‌باشد. در مکتب نئولیبرال، تحقق شهر خلّاق به شیوه جذب سرمایه - گذاری مستقیم خارجی صورت می‌گیرد، در این مکتب شهرهای رقابت شکل می‌گیرند و این شهرها با ارائه منابع گسترده، نیروی کار ماهر را جذب می‌کنند و از آن‌ها به‌عنوان طعمه برای سرمایه‌گذاری مستقیم استفاده می‌کنند (Garnham, 2005: 1). پیروان دیدگاه سوسیال‌دموکرات معتقدند که هر فرد باید یک شهروند خلاق باشد و مهم‌ترین هدف شهر خلاق، تولید ثروت برای افزایش میزان رفاه شهروندان است (رفعیان، شعبانی، ۱۳۹۴: ۲۴). درمجموع در این مکتب، نظریه‌ها و کاربردهای عملی طبقه خلّاق، تأثیر عمده‌ای در مفهوم اقتصادمحوری شهرهای خلّاق دارند. در مطالعات گسترده طبقه‌بندی‌شده به‌وسیله سازمان‌های توسعه اقتصادی، طبقه خلّاق و گفتمان ظهور استعدادها و نوآوری‌ها، در اواسط دهه ۱۹۹۰ یک جمعیت جدیدی از نخبگان جامعه با ایده‌های جدید و راه‌های تحقق نوآوری و خلاقیت در شهرها را توصیف کردند که در راستای تحقق شهر خلّاق و بالا بردن کیفیت زندگی شهروندان بوده است (Gertler, 2004: 124).

پیشینه پژوهش

در حال حاضر ادبیات مربوط به شهر خلاق در دنیا، گسترده شده و به‌طور پیوسته در حال رشد است. بسیاری از محققان در این ادبیات سهیم هستند. اگر به‌اندازه کافی در تکوین نظریه شهر خلاق به عقب برگردیم، به جان راسکین و ویلیام موریس برمی‌خوریم که در عصر ویکتوریای انگلیس در مقابل اقتصادهای سودمندگرا، ایستادگی کردند و اقتصاد هنر را که تأکید بر فعالیت‌های انسانی خلّاق داشت، مورد تأکید قراردادند (اقبالی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶). اولین کسی که بحث مناطق و شهرهای خلاق را مطرح کرد، ریچارد فلوریدا است. او در سال ۲۰۰۲ اولین کتاب خود را با عنوان طبقه خلاق[1] به چاپ رساند و پس‌ازآن در سال ۲۰۰۵ کتاب دیگری را برای تقویت موضوعش منتشر کرد. (رفیعیان، ۱۳۸۹). شهر با استفاده از اصطلاحاتی چون "شهر خلاق" (Landry, 2008: 34) و "طبقه خلاق" (Florida, 2002: 7)، که بیانگر اهمیت فرهنگ و هنر در بافت‌های شهری است، به‌طور فزاینده‌ای مفهوم‌سازی می‌شود. چارلز لندری نظریه‌پرداز شهری و ریچارد فلوریدا[2] اقتصاددان، نمایندگان اصلی آنچه می‌تواند به‌عنوان مفهوم شهر خلاق تعریف شود، بوده‌اند (Reckwitz, 2009: 4). شاو (۲۰۱۴)، در پژوهشی پیرامون "برنامه فضاهای خلاق ملبورن: اصلاح شهر خلاق" اشاره می‌کند برنامه فضاهای خلاق شهری طرحی برای تأمین فضای قابل‌قبول برای استفاده خلاق در بخش‌های عمومی و خصوصی می‌باشد. طرفداران برنامه با استفاده از روش‌های بازسازی فرهنگی حمایت‌های سیاسی را برای محل اساسی هنرهای خلاق در شهر به دست آوردند. برای اجتناب از فعالیت موقت و استفاده دائم از فضا، برنامه بلندمدت دسترسی به فضا کارگاه‌های هنری مقرون‌به‌صرفه خواهد بود و به‌عنوان بخشی از بزرگ‌ترین برنامه هنری هر دولت محلی در استرالیا به حفظ ملبورن به‌عنوان یک مکان تولید و مصرف فرهنگ کمک خواهد کرد. دانیلا و همکارانش (۲۰۱۴) در پژوهشی تحت عنوان "توزیع منطقه‌ای قطب‌های خلاق درومانی" در پی نشان دادن اهمیت صنایع خلاق برای اقتصاد ملی، منطقه‌ای و محلی با توجه به سهم هریک از آن‌ها در تولید ناخالص داخلی، ایجاد زمینه‌های اشتغال و نگهداری از مشاغل می‌باشد. این پژوهش همچنین بر ارتباط میان اهمیت محلی سازی و نوع واکنش به بحران‌های اقتصادی تأکید می‌کند. شناسایی قطب‌های خلاق درومانی هدف عمده اسناد حمایتی متعدد برای استراتژی ملی توسعه منطقه‌ای در افق زمانی ۲۰۲۰ – ۲۰۱۴ می‌باشد. دورماز[3] (۲۰۱۵) به جایگاه کیفیت مکان‌های شهری در خلاقیت شهری پرداخته و در یک مطالعه تطبیقی میزان خلاقیت

1 Creative class
2 Richard Forida
3 Durmaz

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]
[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

شهری شهر سوهو[1] در حومه شهر لندن را با شهر بیوگلو[2] در حومه استانبول را برحسب شاخص‌هایی از قبیل؛ مشخصات طبیعی، موقعیت، کاربری اراضی، فرم شهری، مشخصات بصری، مشخصات فرهنگی-اجتماعی، مشخصات ادراکی و مشخصات ارگانیکی شهر موردبررسی قرار داده است.

در کشورمان نیز در سال‌های اخیر در مورد شهر خلّاق تحقیقاتی انجام‌شده است که در این پژوهش به چند مورد از آن‌ها در ذیل اشاره می‌شود.ضرابی و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی به‌عنوان "بررسی میزان تحقق‌پذیری شهر خلاق به مقایسه تطبیقی بین شاخص‌های توسعه پایدار شهری و شهر خلاق در شهرهای استان یزد" می‌پردازد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که شهر یزد با توجه به میزان بالای سرمایه‌های انسانی موجود، تعداد بالای متخصص، میزان بالای مراکز رشد و فناوری قابلیت بالقوه‌ای در استفاده از انرژی‌های نو (خورشیدی، بادی) و حرکت به‌سوی تحقق شهر خلاق را دارد. مختاری ملک‌آبادی و همکاران (۱۳۹۴)، با تبیین معیارهای بومی سازی شاخص‌های مکانی فضای شهر خلاق با رویکرد ایرانی اسلامی نشان دادند که از منظر جغرافیای فرهنگی شهرهای ایرانی با برخورداری و بهره‌مندی از جهان‌بینی و فرهنگ ایرانی اسلامی استعداد لازم برای خلاقیت شهری را دارا هستند. در صورت فراهم بودن شرایط برای بالفعلشان استعدادهای بالقوه فرهنگی قطعاً شهرهای ایرانی قادر خواهند بود در رقابت با سایر شهرهای دنیا گام‌های مؤثری برای تحقق شهر خلاق ایرانی اسلامی بردارند. سرور همکاران (۱۳۹۵)، با تحلیل کارایی محلات شهری بناب ازلحاظ شاخص‌های شهر خلاق، محلات شهر بناب را به دودسته کارا و ناکارا تقسیم کرده و اعتقاددارند که با قرار دادن محلات کارا به‌عنوان الگو، جهت افزایش کارایی و عملکرد بهینه محلات ناکارا می‌توان برنامه‌ریزی کرد. آن‌ها نشان دادند که ایجاد محلات خلاق تنها با مسئولیت‌پذیری دوسویه شهروندان و مسئولین امکان‌پذیر بوده و در محلات شهر بناب این نیاز وجود دارد که افشار خلاق جذب سیستم مدیریت شهری شده و به کمک مدیران بپردازند.

این پژوهش درصدد آن است علاوه بر موارد بررسی‌شده در مطالعات قبلی، ضمن شناسایی کامل شاخص‌های شهر خلاق، میزان خلاقیت شهر ارومیه را با توجه به شاخص‌های بومی موردمطالعه قرار داده و راهکارهای تحقق این شاخص‌ها را در شهر ارومیه ارائه نماید.

روش تحقیق

بدین ترتیب بر اساس دیدگاه‌های فوق‌الذکر، نوع تحقیق کاربردی و رویکرد حاکم بر فضای تحقیق توصیفی تحلیلی می‌باشد. در این تحقیق روش گردآوری داده‌ها برای بررسی مؤلفه‌های شهر خلاق (۱۰ معیار اصلی؛ مقیاس، صنایع خلاق، طبقه خلاق، زیرساخت-های خلاقیت، کارایی و اثربخشی، سرزندگی، تکنولوژی ارتباطی، تنوع اجتماعی، سرمایه اجتماعی، کیفیت زندگی با ۱۶ زیر معیار که بر اساس بررسی دقیق منابع خارجی و داخلی انتخاب‌شده است)، به‌منظور پاسخگویی به سؤالات تحقیق در محدوده موردمطالعه، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده‌های اولیه) و ابزار مورداستفاده درروش پیمایشی پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است جامعه آماری مناطق پنج‌گانه شهر ارومیه؛ بر مبنای آخرین تقسیمات اداری سیاسی می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده از تعداد کل جامعه آماری ۷۱۶۶۰۹ نفر (بر اساس گزارش طرح تفصیلی ۱۳۹۴)، ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه و با استفاده از مدل کوکران انتخاب گردیده‌اند؛ روایی صوری[3] پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان[4] مورد تأیید قرار گرفت. مطالعه راهنما با تعداد ۳۰

1 Soho
2 Beyoglu
3 Face Validity
4 Panel of Expert

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]
[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

پرسشنامه صورت گرفت و با داده‌های کسب‌شده و استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی پرسش‌نامه تحقیق ۰/۸۵ به دست آمد. لازم به ذکر است که توزیع پرسشنامه در هریک از مناطق شهر، متناسب با جمعیت هر منطقه صورت گرفته است. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها جهت ارزیابی میزان خلاقیت و میزان برخورداری، از مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره تاپسیس، تحلیل شبکه‌ای، آزمون‌های آمار استنباطی ماند ضریب همبستگی، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر استفاده‌شده است در این میان عملیات آماری و داده‌پردازی برای ارتباط بین متغیرها، آزمون‌های آمار استنباطی مانند ضریب رگرسیون چندمتغیره با استفاده از بسته نرم‌افزاری Expert Choice، Super Decision، SPSS و Excel صورت گرفته و از نرم‌افزار GIS نیز برای نمایش نتیجه داده‌ها به‌صورت تصویری استفاده‌شده است.

جدول ۱- تعیین تعداد پرسشنامه برای مناطق ۵گانه شهر ارومیه

مناطق	جمعیت	درصد	تعداد پرسشنامه
منطقه یک	۱۵۷۰۹۹	۲۱/۹	۸۴
منطقه دو	۲۰۲۷۳۰	۲۸/۳	۱۰۹
منطقه سه	۱۶۲۳۰۰	۲۲/۶	۸۷
منطقه چهار	۱۳۷۱۴۰	۱۹/۲	۷۳
منطقه پنج	۵۷۳۴۰	۸	۳۱
شهر ارومیه	۷۱۶۶۰۹	۱۰۰	۳۸۴

محدود موردمطالعه

شهر ارومیه به‌عنوان یکی از کلان‌شهرهای ایران، به‌عنوان مرکز اداری سیاسی استان آذربایجان‌غربی و شهرستان ارومیه با بیش از ۳ هزار سال قدمت، قدیمی‌ترین شهر در منطقه شمال غرب ایران می‌باشد. این شهر، در جلگه‌ای به طول ۷۰ و عرض ۳۰ کیلومتر درکنار دریاچه‌ای به همین نام و در ۳۷ درجه و ۳۳ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۴ دقیقه طول شرقی واقع‌شده است. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۳۱۳ متر و فاصله زمینی ارومیه تا تهران حدود ۹۵۱ کیلومتر است (رهنما، آفتاب، ۱۳۹۳: ۱۵۷). و بر پایه‌ی آخرین سرشماری نفوس و مسکن، در سال ۱۳۹۰، تعداد جمعیت ساکن شهر ارومیه بالغبر ۶۶۷،۴۹۹ نفر (۳۳۴۱۳۶ مرد، ۳۳۳۳۶۳ زن)، دهمین شهر پرجمعیت ایران و دومین شهر پرجمعیت منطقه شمال غرب ایران به شمار می‌آید (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰). قدمت آن به هزاره اول قبل از میلاد بازمی‌گردد. برخی مورخان آن را به‌عنوان زادگاه زرتشت پیامبر می‌دانند ازاین‌رو این شهر به‌عنوان نوزدهمین شهر تاریخی ایران در یونسکو به ثبت رسیده است (میر غلامی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۸).

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

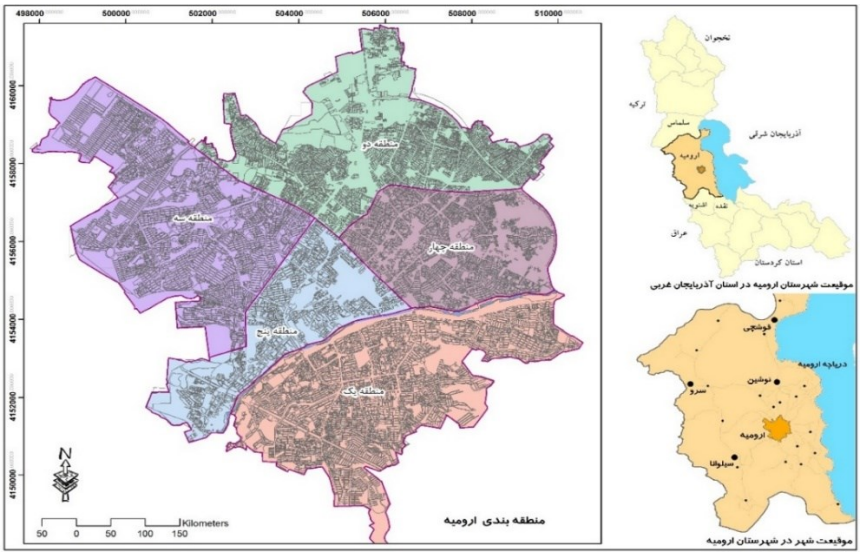

شکل ۵- محدوده جغرافیایی محدوده موردمطالعه

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، در پژوهش حاضر، با بهره‌گیری از فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP)، مدل پویا و همه‌جانبه برای اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار ایجاد زمینه‌های خلاقیت استفاده‌شده است. بدین منظور باید ساختار شبکه‌ای مدل شامل عناصر سازمان دهنده (هدف، معیارهای اصلی و زیرمعیارها) ایجاد شود. در این میان معیارهای اصلی و زیرمعیارهای مورداستفاده برای تعیین خلاقیت شهر ارومیه بر اساس بررسی منابع معتبر داخلی و خارجی انتخاب‌شده‌اند. عناصر مدل پس از انتخاب مناسب‌ترین و کامل‌ترین مجموعه از معیارها، ساختار شبکه‌ای مدل را شکل می‌دهند. ساختار طراحی‌شده که در قالب شکل ۵ نشان داده‌شده است شامل ۱۰ معیار اصلی (مقیاس، صنایع خلاق، طبقه خلاق، زیرساخت‌های خلاقیت، کارایی و اثربخشی، سرزندگی، تکنولوژی ارتباطی، تنوع اجتماعی، سرمایه اجتماعی، کیفیت زندگی) و ۱۶ زیر معیار می‌باشد.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

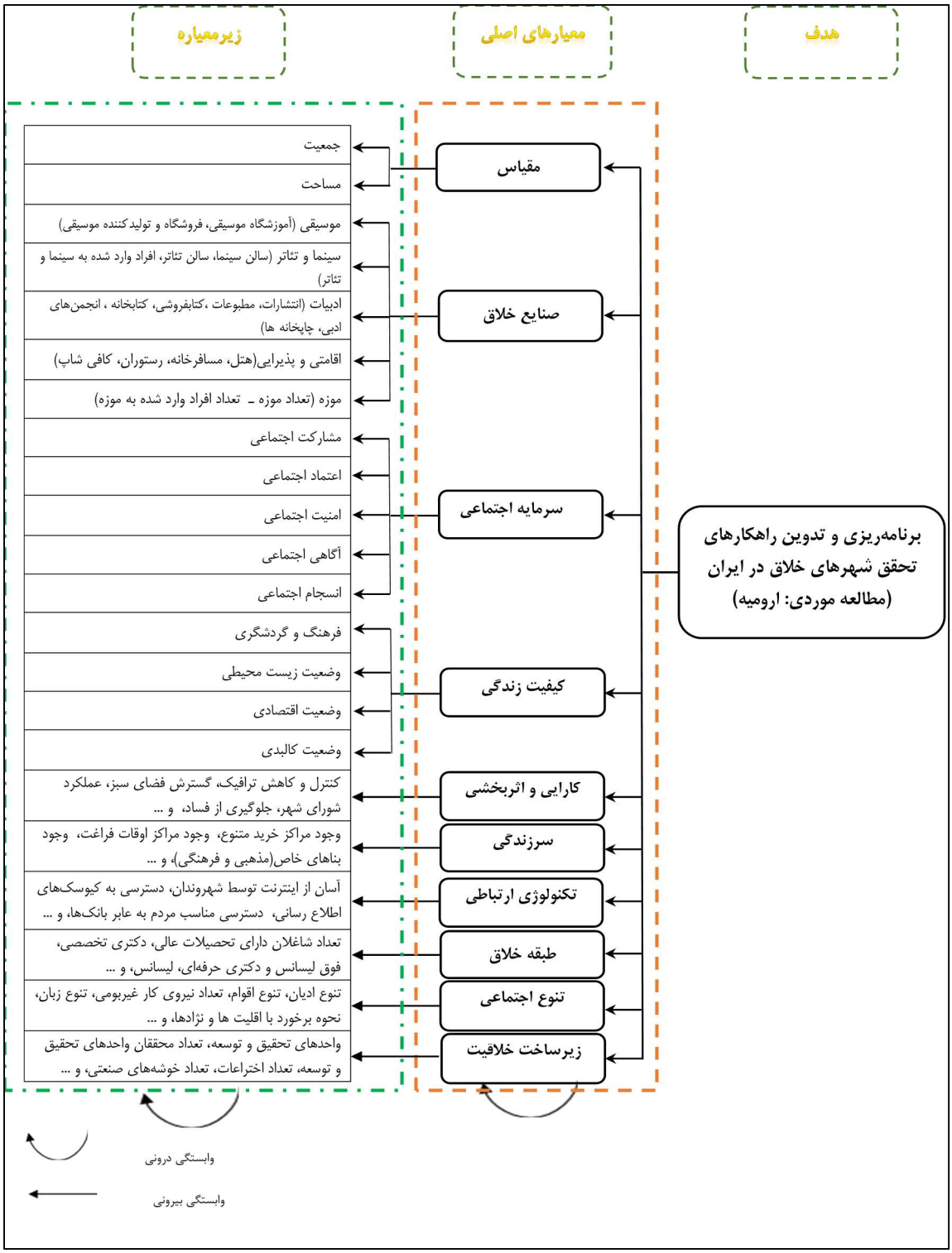

شکل ۵- ساختار شبکه‌ای مدل تدوین راهکارهای تحقق شهر خلاق در ارومیه

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

پس از تدوین ساختار شبکه‌ای مدل، تحلیل زوجی معیارهای اصلی و زیرمعیارهای با بهره‌گیری از دیدگاه‌های کارشناسان، صاحب‌نظران و پژوهشگران (۲۵ نفر از کارشناسان حوزه برنامه‌ریزی شهری، شامل اساتید و کارشناسان شهرسازی) و نرم‌افزار Expert Choice بر اساس مقیاس ۹ کمیتی توماس ال‌ساعتی[1] جدول ۲ و میزان ناسازگاری قضاوت‌ها انجام‌گرفته، کنترل می‌شود.

جدول ۲- مقایسه زوجی معیارهای اصلی

	J										
	معیارها	مقیاس	صنایع خلاق	طبقه خلاق	زیرساخت‌های خلاقیت	کارایی و اثربخشی	سرزندگی	تکنولوژی ارتباطی	تنوع اجتماعی	سرمایه اجتماعی	کیفیت زندگی
i	مقیاس	۱	۱/۷	۱/۹	۱/۹	۱/۷	۱/۷	۱/۷	۱/۵	۱/۷	۱/۷
	صنایع خلاق	۷	۱	۱/۳	۱/۵	۵	۳	۱	۷	۵	۵
	طبقه خلاق	۹	۳	۱	۱/۳	۵	۳	۳	۷	۵	۵
	زیرساخت‌های خلاقیت	۹	۵	۳	۱	۵	۵	۳	۹	۷	۷
	کارایی و اثربخشی	۷	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۱	۱	۱/۳	۵	۳	۳
	سرزندگی	۷	۱/۳	۱/۳	۱/۵	۱	۱	۱/۳	۵	۳	۳
	تکنولوژی ارتباطی	۷	۱	۱/۳	۱/۳	۳	۳	۱	۷	۵	۵
	تنوع اجتماعی	۵	۱/۷	۱/۷	۱/۹	۱/۵	۱/۵	۱/۷	۱	۱	۱/۳
	سرمایه اجتماعی	۷	۱/۵	۱/۵	۱/۷	۱/۳	۱/۳	۱/۵	۱	۱	۱/۳
	کیفیت زندگی	۷	۱/۵	۱/۵	۱/۷	۱/۳	۱/۳	۱/۵	۳	۳	۱

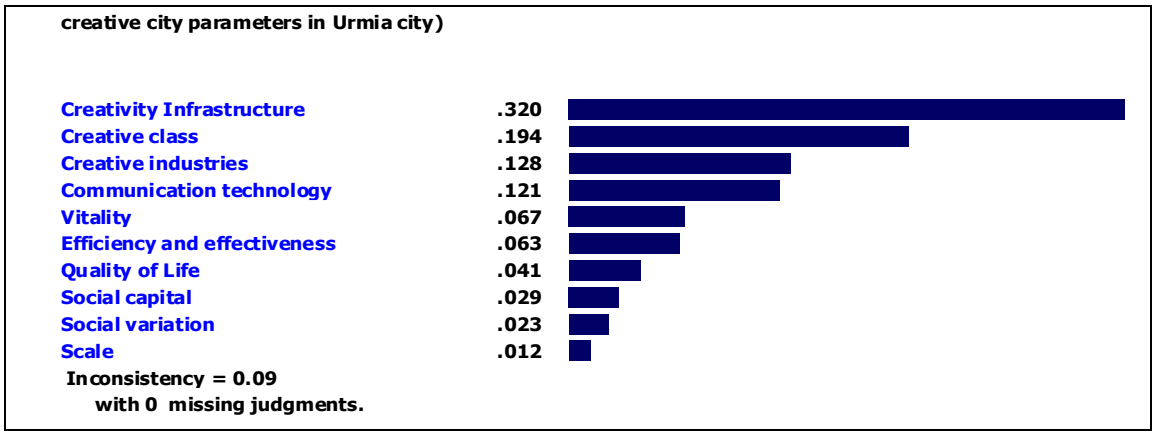

شکل ٦- اوزان به‌دست‌آمده برای معیارها و محاسبه سازگاری

مطابق جدول ۲ و شکل ۶ وزن نسبی معیارهای از طریق مقایسه زوجی به‌دست‌آمده است. در ماتریس زوجی نمره اهمیت نسبی مؤلفه در سطر i با توجه به ستون j را نشان می‌دهد به عبارتی aij =wi/wj aij را مشخص می‌کند که نمره یک نشان‌دهنده اهمیت برابر و نمره ۹ برابر بااهمیت خیلی زیاد i بر مؤلفه j است. میزان ناسازگاری قضاوت‌ها انجام‌گرفته برابر با ۰/۰۹ می‌باشد با توجه به این مسئله که این مقدار می‌بایست در یک قضاوت سازگار کوچک‌تر و یا مساوی ۰/۱ باشد موردقبول است. سپس، مقایسه عناصر داخل

1 Thomas L. Saaty

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]
[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

هر خوشه (زیرمعیارها) شبیه روش AHP انجام می‌گیرد. در گام بعدی وزن نسبی عناصر ماتریس محاسبه و درنهایت عناصر جدول نرمال می‌شوند. با توجه به این‌که برخی عناصر درون خوشه‌ها ممکن است، به عناصر سایر خوشه‌ها وابسته باشند، در این صورت با توجه به معیارهای کنترل ماتریس مقایسه زوجی تشکیل‌شده و عناصر ماتریس دوبه‌دو باهم مقایسه می‌شوند و وزن ماتریس به دست می‌آید و نتیجه وارد سوپر ماتریس اولیه می‌شود. سوپر ماتریس حاصل از تلفیق ماتریس‌های مختلف، سوپر ماتریس اولیه است که جمع عناصر هر ستون سوپر ماتریس بیش از یک است و در مرحله بعد، سوپر ماتریس نرمال می‌شود و سوپر ماتریس حاصله از آن سوپر ماتریس وزنی است و نهایتاً جهت همگرا شدن سوپر ۳۳ماتریس وزنی، عناصر موجود در معیارها آن‌قدر به توان می‌رسند، تا همگرا شوند. جدول زیر وزن نهایی معیارهای و زیرمعیارهای محاسبه‌شده توسط نرم‌افزار Super Decision نشان می‌دهد.

جدول ۳- وزن نهایی معیارها و زیرمعیارها

معیار	زیر معیار	وزن عمومی	وزن خوشه‌ای	وزن نهایی	وزن متوسط
مقیاس	جمعیت	۰/۰۰۹۸	۰/۰۱۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰۹
	مساحت	۰/۰۰۷	۰/۰۱۲	۰/۰۰۰۰۸	
صنایع خلاق	موسیقی	۰/۰۳۵	۰/۱۲۸	۰/۰۰۴۴	۰/۰۰۷۶۶
	سینما و تئاتر	۰/۰۶۵	۰/۱۲۸	۰/۰۰۸۳	
	ادبیات	۰/۰۷۹	۰/۱۲۸	۰/۰۱۰۱	
	اقامتی و پذیرایی	۰/۰۷۴	۰/۱۲۸	۰/۰۰۹۴	
	موزه‌ها	۰/۰۴۸	۰/۱۲۸	۰/۰۰۶۱	
سرمایه اجتماعی	مشارکت اجتماعی	۰/۰۲۱	۰/۰۲۹	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۷۶
	اعتماد اجتماعی	۰/۰۳۶۷	۰/۰۲۹	۰/۰۰۱۰	
	امنیت اجتماعی	۰/۰۴۸۵	۰/۰۲۹	۰/۰۰۱۴	
	آگاهی اجتماعی	۰/۰۴۰۸	۰/۰۲۹	۰/۰۰۱۱	
	انسجام اجتماعی	۰/۰۲۷۲	۰/۰۲۹	۰/۰۰۰۷	
کیفیت زندگی	فرهنگ و گردشگری	۰/۰۱۸۲	۰/۰۴۱	۰/۰۰۰۷۴	۰/۰۰۱۵
	وضعیت زیست‌محیطی	۰/۰۴۴۵	۰/۰۴۱	۰/۰۰۱۸	
	وضعیت اقتصادی	۰/۰۵۷۴	۰/۰۴۱	۰/۰۰۲۳	
	وضعیت کالبدی	۰/۰۳۶۷	۰/۰۴۱	۰/۰۰۱۵	
کارایی و اثربخشی	-	۰/۰۴۲۳	۰/۰۶۳	۰/۰۰۲۶	۰/۰۰۲۶
سرزندگی	-	۰/۰۴۸۷	۰/۰۶۷	۰/۰۰۳۲	۰/۰۰۳۲
تکنولوژی ارتباطی	-	۰/۰۷۶۵	۰/۱۲۱	۰/۰۰۹۲	۰/۰۰۹۲
طبقه خلاق	-	۰/۰۸۰۶	۰/۱۹۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶
تنوع اجتماعی	-	۰/۰۱۶۸	۰/۰۲۳	۰/۰۰۰۳۸	۰/۰۰۰۳۸
زیرساخت‌های خلاقیت	-	۰/۰۸۸۵	۰/۳۲۰	۰/۰۲۸۳	۰/۰۲۸۳

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده معیارهای زیرساخت‌های خلاقیت و طبقه خلاق به ترتیب با امتیاز ۰/۳۲۰ و ۰/۱۹۴ بالاترین اهمیت و تأثیر را درحرکت شهر ارومیه به سمت یک شهر خلاق رادارند. این در حالی است معیارهای مقیاس شهری و تنوع اجتماعی نسبت به سایر معیارها به ترتیب با امتیاز با میزان ۰/۰۱۲ و ۰/۰۲۳ نقش کمتری در تحقق خلاقیت مناطق شهری ارومیه دارد.

رتبه‌بندی مناطق شهر ارومیه به لحاظ میزان خلّاقت با استفاده از مدل تاپسیس

روش‌های چند معیاره تصمیم‌گیری یک رویکرد رسمی برای ایجاد اطلاعات و ارزیابی تصمیم‌گیری در مسائل متعدد و اهداف متناقض بوده و می‌تواند به کاربران در درک نتایج، ازجمله ارزیابی در میان اهداف سیاست‌گذاری و استفاده از آن نتایج در یک نظام، روش‌های پیشگیرانه برای توسعه سیاست‌های پیشنهادی کمک کند (خسرو بیگی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵). تاپسیس به‌عنوان یک روش تصمیم‌گیری چند شاخصه [1]، روشی ساده ولی کارآمد در اولویت‌بندی محسوب می‌گردد. این مدل یک تصمیم‌گیری چند شاخصه جبرانی بسیار قوی برای اولویت‌بندی گزینه‌ها از طریق شبیه نمودن به جواب ایده‌ال می‌باشد که به نوع تکنیک وزن دهی، حساسیت بسیار کمی داشته و پاسخ‌های حاصل از آن، تغییر عمیقی نمی‌کند. در این روش گزینه انتخاب‌شده، بایستی کوتاه‌ترین فاصله را از جواب ایده آل و دورترین فاصله را از ناکارآمدترین جواب داشته باشد (حکمت نیا، موسوی، ۱۳۹۰: ۳۶۲). بدن منظور ابتدا هریک از مناطق به‌صورت جداگانه و سپس کل شهر با توجه به شاخص‌های و معیارهای شهر خلاق، مقیاس، صنایع خلاق، طبقه خلاق، زیرساخت‌های خلاقیت، کارایی و اثربخشی، سرزندگی، تکنولوژی ارتباطی، تنوع اجتماعی، سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی موردمطالعه قرار گرفت. با توجه به شاخص‌های موردمطالعه از طریق داده‌های ثانویه و پرسشنامه و محاسبه میزان تاپسیس، میزان برخورداری مناطق پنج‌گانه شهر ارومیه طبق جدول ۴ به دست آمد. ازنظر شاخص‌های شاخص کارایی و اثربخشی، سرزندگی، تکنولوژی ارتباطی و کیفیت زندگی منطقه یک در اولویت اول و منطقه دو در اولویت آخر قرار دارد. اما ازنظر شاخص‌های مقیاس شهری، زیرساخت‌های خلاقیت، تنوع اجتماعی و طبقه خلاق منطقه دو در اولویت اول و مناطق چهار، سه و پنج‌در الویت آخر قرار دارند. ازنظر شاخص سرمایه اجتماعی منطقه سه در اولویت اول و منطقه چهاردر الویت آخر قرار دارد این در حالی است که ازنظر شاخص صنایع خلاق منطقه چهاردر الویت اول و منطقه سه در الویت آخر قرار دارد.

1 Mutiple Attribute Decision Making (MCDM).

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

جدول ٤ - میزان تاپسیس و جایگاه هریک از مناطق شهر ارومیه ازنظر شاخص‌های شهر خلاق

		منطقه۱	منطقه۲	منطقه۳	منطقه۴	منطقه۵
مقیاس شهری	میزان تاپسیس	۰/۳۱۴۰۸	۱	۰/۳۳۸۹۹	۰/۱۴۳۲۱	۰
	رتبه	۳	۱	۲	۴	۵
صنایع خلاق،	میزان تاپسیس	۰/۰۳۷۴۶	۰/۰۱۲۰۴	۰	۰/۹۵۶۱۷	۰/۰۵۵۷۲
	رتبه	۳	۴	۵	۱	۲
طبقه خلاق،	میزان تاپسیس	۰/۱۴۹۹۱	۰/۸۵۵۴۶	۰/۱۱۰۴۵	۰/۰۱۷۶۲	۰/۱۱۹۶۴
	رتبه	۲	۱	۴	۵	۳
زیرساخت‌های خلاقیت	میزان تاپسیس	۰/۰۸۵۵۷۶	۰/۹۷۵۴۷	۰/۰۲۴۰۴	۰/۱۰۳۷۵	۰/۱۹۶۲۶
	رتبه	۴	۱	۵	۳	۲
کارایی و اثربخشی	میزان تاپسیس	۰/۹۷۸۱۲	۰/۰۰۹۷۰	۰/۲۴۷۳۷	۰/۱۰۸۷۱	۰/۵۴۴۱۵
	رتبه	۱	۵	۳	۴	۲
سرزندگی	میزان تاپسیس	۰/۹۲۸۳۸	۰/۰۲۸۲۷	۰/۴۰۱۲۷	۰/۵۳۵۹۸	۰/۶۰۳۰۴
	رتبه	۱	۵	۴	۳	۲
تکنولوژی ارتباطی	میزان تاپسیس	۰/۸۵۲۰۳	۰/۰۰۱۷۲	۰/۵۹۲۵۱	۰/۶۳۱۱۵	۰/۷۳۲۶۶
	رتبه	۱	۵	۴	۳	۲
تنوع اجتماعی	میزان تاپسیس	۰/۱۹۰۷۰	۰/۹۸۴۱۹	۰/۹۴۵۱۸	۰/۰۰۸۸۹	۰/۳۷۸۵۳
	رتبه	۴	۱	۲	۵	۳
سرمایه اجتماعی	میزان تاپسیس	۰/۴۸۵۴۵	۰/۴۸۳۴۶	۰/۷۳۶۰۰	۰/۲۴۴۴۶	۰/۶۵۲۹۰
	رتبه	۳	۴	۱	۵	۲
کیفیت زندگی	میزان تاپسیس	۰/۸۸۲۳۸	۰/۰۰۰۵۰	۰/۱۸۷۸۸	۰/۷۴۶۱۹	۰/۸۷۶۰۱
	رتبه	۱	۵	۴	۳	۲

بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که منطقه یک بالاترین سطح را ازنظر میزان خلاقیت، مناطق دو، چهار و سه در پایین‌ترین سطح و منطقه پنج‌در سطح متوسط خلاقیت قرار دارند. هرچند منطقه دو ارومیه ازنظر شاخص‌های مقیاس شهری، زیرساخت‌های خلاقیت، تنوع اجتماعی و طبقه خلاق در اولویت اول قرار دارد اما تفاوت بسیار زیاد میزان عدد تاپسیس در سایر شاخص‌های باعث شده است این منطقه در سطح‌بندی کل شاخص‌ها در سطح آخر خلاقیت قرا گیرد. بنابراین در منطقه‌ای که در سطح بالا قرارگرفته ازآنجایی‌که در مسیر خلاقیت و نوآوری قرار دارد، تحقق شهر خلّاق با برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و بلندمدت تحقق‌پذیر می‌باشد (جدول۵).

جدول ٥ - سطح‌بندی مناطق شهر ارومیه بر اساس میزان خلاقیت و تحقق مناطق خلاق

مناطق	میزان تاپسیس	رتبه	سطح خلاقیت
منطقه۱	۰/۹۷۸۱۲	۱	بالا
منطقه۵	۰/۵۴۴۱۵	۲	متوسط
منطقه۳	۰/۲۴۷۳۷	۳	پایین
منطقه۴	۰/۱۰۸۷۱	۴	
منطقه۲	۰/۰۰۹۷۰۵	۵	

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

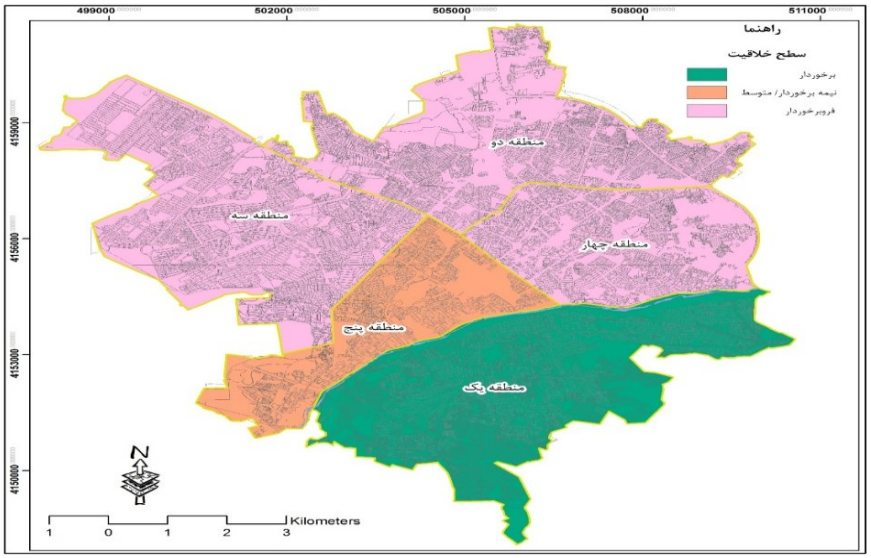

شکل ۷ - نقشه رتبه‌بندی نهایی مناطق شهر ارومیه بر اساس شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل تاپسیس

نتایج استنباطی پژوهش

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در خصوص همبستگی بین متغیرهای ده‌گانه و خلاقیت شهری در مناطق پنج‌گانه ارومیه نشان داد که در ارتباط با متغیرهای کارایی و اثربخشی، سرزندگی، تکنولوژی ارتباطی و کیفیت زندگی منطقه یک با سطح همبستگی ۰/۵۷۸، ۰/۵۶۲، ۰/۴۵۲ و ۰/۵۵۸ دارای بیشترین میزان همبستگی و منطقه دو با ۰/۱۴۵، ۰/۱۹۸، ۰/۲۱۲ و ۰/۲۰۷ دارای کمترین میزان همبستگی است. ازنظر متغیر تنوع اجتماعی نیز منطقه سه با ۰/۴۸۹ دارای بیشترین و منطقه چهار با ۰/۱۹۹ دارای کمترین میزان همبستگی هستند. در ارتباط با متغیر سرمایه اجتماعی و تنوع اجتماعی منطقه سه با ۰/۵۶۳ و ۰/۴۸۹ بیشترین میزان همبستگی و منطقه چهار با ۰/۲۰۲ و ۰/۱۹۹ دارای کمترین میزان همبستگی است. در خصوص متغیر مقیاس نیز منطقه دو با ۰/۵۵۶، متغیر صنایع خلاق منطقه چهار با ۰/۶۵۶، متغیر طبقه خلاق منطقه دو با ۰/۶۱۲ و متغیر زیرساخت‌های خلاقیت(نوآوری) نیز منطقه دو با ۰/۷۱۹ بیشترین میزان همبستگی بوده است. علاوه بر این، بر اساس نتایج صنایع خلاق با ۰/۴۶۶، کارایی و اثربخشی با ۰/۴۴۸، مقیاس با ۰/۴۱۰، زیرساخت‌های خلاق با ۰/۳۵۴، تنوع اجتماعی با ۰/۳۲۴، سرمایه اجتماعی با ۰/۳۲۳، طبقه خلاق با ۰/۳۱۳، کیفیت زندگی با ۰/۳۰۸، تکنولوژی ارتباطی با ۰/۳۰۳ و سرزندگی با ۰/۲۷۶ با ترتیب دارای بیشترین میزان همبستگی بودند. درنهایت اینکه در ارتباط با متغیرهای بارگذاری شده منطقه یک با ۰/۴۹۶ دارای بیشترین سطح همبستگی و سپس مناطق پنج، سه، چهار و دو به ترتیب در اولویت‌های اول تا چهارم قرار دارند. تفسیر نتایج در خصوص وضعیت خلاقیت شهری در مناطق پنج‌گانه مشخص می‌نماید که علت وضعیت نسبی مناسب منطقه یک بیشتر ناشی از سکونت طبقه مرفه شهروندان، بالا بودن کیفیت زندگی، سکونت طبقه خلاق و زیرساخت‌های مناسب، کارایی و اثربخشی منطقه، توزیع مناسب خدمات شهری، سرزندگی فضاهای شهری و ... بوده است. همچنین منطقه دو با وجوداینکه محل قرارگیری دانشگاه ارومیه و برخی از واحدهای تحقیقاتی و شرکت‌های دانش‌بنیان می‌باشد ولی به دلیل قرارگیری بیشتر سکونتگاه‌های غیررسمی، نبود زیرساخت‌های مناسب شهری، درصد بالای ناهنجاری‌های اجتماعی، کیفیت پایین زندگی شهروندان و... از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]
[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

جدول ٦- نتایج همبستگی پیرسون در خصوص وضعیت شهر خلاق مناطق پنج‌گانه شهر ارومیه

متغیرها مستقل	مناطق شهری					مناطق پنج‌گانه به تفکیک متغیرها	
متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	Sig	r
کارایی و اثربخشی	۰/۵۷۸ ۰/۰۰۰	۰/۱۴۵ ۰/۰۰۲	۰/۳۳۱ ۰/۰۰۱	۰/۲۲۴ ۰/۰۰۱	۰/۴۲۹ ۰/۰۰۰	۰/۴۴۸	۰/۰۰۰
سرزندگی	۰/۵۶۲ ۰/۰۰۰	۰/۱۹۸ ۰/۰۰۲	۰/۲۴۷ ۰/۰۰۱	۰/۳۰۲ ۰/۰۰۰	۰/۴۱۹ ۰/۰۰۰	۰/۲۷۶	۰/۰۰۰
تکنولوژی ارتباطی	۰/۴۵۲ ۰/۰۰۰	۰/۲۱۲ ۰/۰۰۱	۰/۲۱۶ ۰/۰۰۱	۰/۳۱۶ ۰/۰۰۱	۰/۴۲۱ ۰/۰۰۰	۰/۳۰۳	۰/۰۰۰
تنوع اجتماعی	/۲۳۲ ۰/۰۰۱	۰/۳۵۷ ۰/۰۰۱	۰/۴۸۹ ۰/۰۰۰	۰/۱۹۹ ۰/۰۰۲	۰/۳۱۲ ۰/۰۰۰	۰/۳۲۴	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی	۰/۳۵۸ ۰/۰۰۱	۰/۲۵۴ ۰/۰۰۱	۰/۵۶۳ ۰/۰۰۰	۰/۲۰۲ ۰/۰۰۱	۰/۳۹۹ ۰/۰۰۰	۰/۳۲۳	۰/۰۰۰
کیفیت زندگی	۰/۵۵۸ ۰/۰۰۰	۰/۲۰۷ ۰/۰۰۱	۰/۲۴۲ ۰/۰۰۱	۰/۳۸۷ ۰/۰۰۰	۰/۴۱۱ ۰/۰۰۰	۰/۳۰۸	۰/۰۰۰
مقیاس	۰/۳۵۹ ۰/۰۰۰	۰/۵۵۶ ۰/۰۰۰	۰/۴۷۰ ۰/۰۰۰	۰/۳۰۸ ۰/۰۰۰	۰/۲۰۰ ۰/۰۰۲	۰/۴۱۰	۰/۰۰۰
صنایع خلاق	۰/۳۵۲ ۰/۰۰۰	۰/۳۶۲ ۰/۰۰۰	۰/۲۱۹ ۰/۰۰۱	۰/۵۶۵ ۰/۰۰۰	۰/۴۶۴ ۰/۰۰۰	۰/۴۶۶	۰/۰۰۰
طبقه خلاق	۰/۵۰۳ ۰/۰۰۰	۰/۶۱۲ ۰/۰۰۰	۰/۴۶۳ ۰/۰۰۱	۰/۲۸۸ ۰/۰۰۲	۰/۴۴۸ ۰/۰۰۰	۰/۴۵۳	۰/۰۰۰
زیرساخت‌های خلاقیت (نوآوری)	۰/۳۱۲ ۰/۰۰۱	۰/۷۲۰ ۰/۰۰۰	۰/۳۴۷ ۰/۰۰۱	۰/۴۶۳ ۰/۰۰۰	۰/۵۱۷ ۰/۰۰۰	۰/۴۵۴	۰/۰۰۰
کل مناطق پنج‌گانه	۰/۴۹۶ ۰/۰۰۰	۰/۳۲۸ ۰/۰۰۰	۰/۳۶۴ ۰/۰۰۰	۰/۳۴۳ ۰/۰۰۰	۰/۴۱۲ ۰/۰۰۰	۰/۳۶۲	۰/۰۰۰

نتایج یافته‌های پژوهش با استفاده از آزمون رگرسیون چندمتغیره و نتایج آزمون رگرسیون چندگانه خطی نشان داد که از بین تمامی متغیرهای یازده‌گانه مرتبط با شهر خلاق با وضعیت خلاقیت شهری ارومیه ارتباط معناداری در سطح ۰/۰۰۰ و مقدار r=۰/۴۴۲ وجود دارد و ده متغیرهای فوق توانایی تبیین ۳۷/۸ درصد از تغییرات واریانس (وضعیت خلاقیت شهری ارومیه) را دارد (جدول ۷).

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

جدول ۷- تحلیل واریانس و رگرسیون (شاخص تلفیقی) و شکل‌گیری شهر خلاق ارومیه

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R^2	Adj. R^2
رگرسیون	۴۷/۲۵۷	۱۳۶	۷/۸۵۲					
باقیمانده	۳۲۱/۶۳۵	۳۵۶	۰/۰۰۰	۱۶۵۴/۶۳۷	۰/۰۰۰	۰/۴۷۳	۰/۴۴۲	۰/۳۷۸
کل	۷۴/۵۶۵	۳۸۴						

بررسی وضعیت اثرگذاری متغیرهای ده‌گانه در آزمون رگرسیون نیز گویای این واقعیت است که بر اساس بتای استاندارد به‌دست‌آمده به ترتیب متغیرهای زیرساخت‌های خلاقیت (نوآوری)، صنایع خلاق، سرزندگی، طبقه خلاق، کارایی و اثربخشی، سرمایه اجتماعی، تنوع اجتماعی، کیفیت زندگی، تکنولوژی ارتباطی و مقیاس به‌عنوان متغیرهایی بودند که بیش‌ترین سهم را در میزان تغییرات متغیر وابسته (شهر خلاق) داشتند. ازآنجایی‌که همه متغیرهای واردشده در مدل در میزان خلاقیت شهری دارای اثر مثبت بودند لذا در مدل نهایی باقی‌مانده‌اند. درنهایت اینکه متغیرهای پیش‌بین نشان داد که شهر ارومیه ازنظر معیارهای و استانداردهای شهر خلاق تنها ۳۷ درصد مطابقت دارد (R^2=۳۷). ضریب تغییر بیان‌گر این است که متغیرهای دیگری نیز در میزان خلاقیت شهری تأثیرگذار بوده‌اند که در مطالعه حاضر بنا به هدف پژوهش بررسی نشده است. نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه نیز معنی‌دار بودن رگرسیون و رابطه خطی بین متغیرها را در گام نهایی نشان می‌دهد.

جدول ۸- خلاصه مدل رگرسیون خطی گام‌به‌گام در خصوص اثرات متغیرهای شهر خلاق بر خلاقیت شهری ارومیه

	مدل	R	R^2	R^2 تعدیل‌شده	مقدار F	سطح معنی‌داری F	Beta	مقدار t	مقدار p
متغیرهای مستقل	کارایی و اثربخشی	۰/۳۵۶	۰/۳۴۲	۰/۳۳۷	۲/۷۷	۰/۰۰۰	۰/۳۱۹	۳/۲۵۸	۰/۰۰۰
	سرزندگی	۰/۳۷۷	۰/۳۶۲	۰/۳۵۰	۶/۳۲	۰/۰۰۰	۰/۳۹۸	۳/۴۵۲	۰/۰۰۰
	تکنولوژی ارتباطی	۰/۴۶۴	۰/۴۴۹	۰/۴۱۵	۶/۱۷	۰/۰۰۰	۰/۲۸۲	۳/۴۱۲	۰/۰۰۰
	تنوع اجتماعی	۰/۳۰۹	۰/۲۷۴	۰/۲۶۱	۶/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۳۰۰	۳/۸۶۳	۰/۰۰۰
	سرمایه اجتماعی	۰/۳۲۶	۰/۲۹۹	۰/۲۶۸	۶/۷۸	۰/۰۰۰	۰/۳۰۱	۳/۷۵۴	۰/۰۰۰
	کیفیت زندگی	۰/۳۱۵	۰/۳۰۴	۰/۲۹۱	۶/۳۴	۰/۰۰۰	۰/۲۸۷	۳/۵۲۳	۰/۰۰۰
	مقیاس	۰/۲۷۵	۰/۲۳۸	۰/۲۱۸	۶/۴۲	۰/۰۰۰	۰/۲۰۷	۳/۷۴۱	۰/۰۰۱
	صنایع خلاق	۰/۴۶۷	۰/۴۶۲	۰/۴۴۱	۶/۲۵	۰/۰۰۰	۰/۴۲۱	۳/۶۳۲	۰/۰۰۰
	طبقه خلاق	۰/۵۱۸	۰/۴۹۰	۰/۴۷۰	۶/۴۶	۰/۰۰۰	۰/۳۷۶	۳/۵۲۲	۰/۰۰۰
	زیرساخت‌های خلاقیت	۰/۵۴۱	۰/۵۰۱	۰/۴۸۷	۶/۶۲	۰/۰۰۰	۰/۴۳۱	۳/۴۱۲	۰/۰۰۰

درنهایت اینکه با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق تحلیل مسیر شهر خلاق با در نظر گرفتن متغیرهای مستقل مرتبط (کارایی و اثربخشی، سرزندگی، تکنولوژی ارتباطی، تنوع اجتماعی، سرمایه اجتماعی، کیفیت زندگی، مقیاس، صنایع خلاق، طبقه خلاق و زیرساخت‌های خلاقیت) به‌صورت شکل ۸ ترسیم‌شده که در معادله مسیر، اثرات متغیرها به‌صورت تفکیک‌شده و همچنین به‌صورت یکجا بر خلاقیت شهری تبیین شده است.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

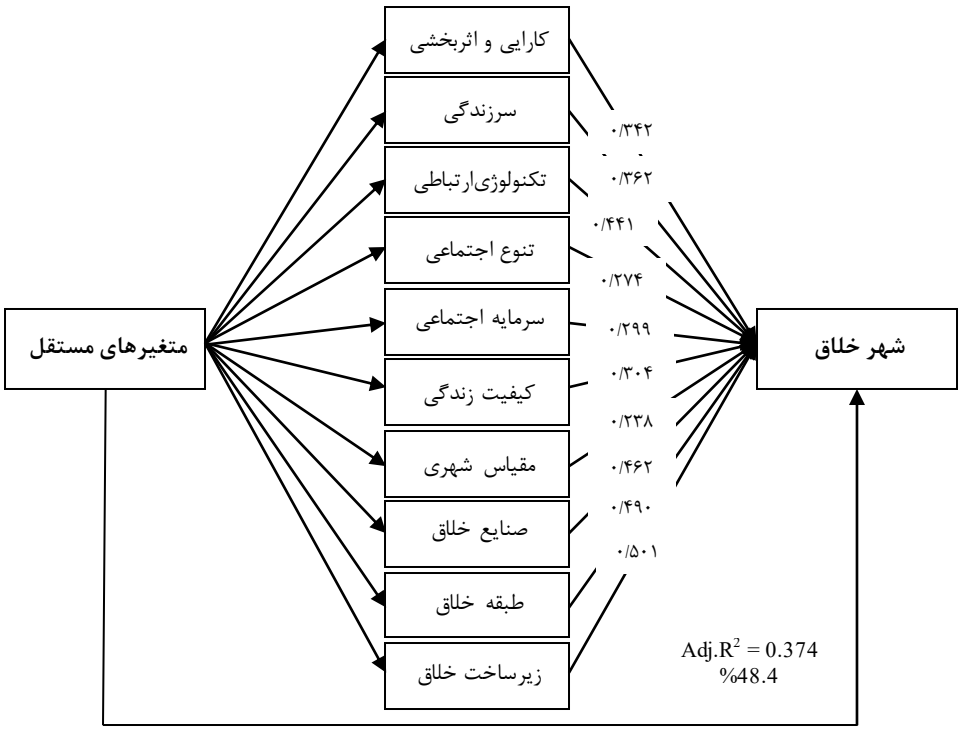

شکل ۸- تحلیل مسیر عوامل مؤثر در تحقق شهر خلاق ارومیه

نتیجه‌گیری

نظریه شهر خلاق یکی از نوپاترین نظریه‌ها در مباحث برنامه‌ریزی شهری است که به دنبال موج سوم شهرنشینی در دنیا بروز و نمود پیدا کرد. باوجود نوپا بودن، در مدّت زمان کوتاه این نظریه به یکی از کاربردی‌ترین نظریه‌ها حوزه مطالعات شهری بدل شده است؛ به‌طوری‌که امروزه در سطح جهانی سازمان فرهنگی و تربیتی ملل متحد (یونسکو) با استفاده از شاخص‌های شهر خلاق سالیانه شهرهای جهان را موردسنجش و ارزیابی قرار می‌دهد. شهرهای خلّاق به‌عنوان مراکز نوآوری، خلاقیت و تبدیل ایده به ثروت، قلمداد می‌گردند. ازآنجاکه ایده و نوآوری عناصر اصلی رقابتی در عصر جهانی‌شدن، هستند؛ داشتن شهر خلّاق، آرزوی هر جامعه‌ای است. شهرهای موفّق در این زمینه فقط مراکز اصلی شهری معروف به شهرهای جهانی که امتیازات منحصربه‌فردی درزمینه فعالیت‌های جهانی اقتصادی، فرهنگی و سیاسی دارند و بالاترین رده سلسله‌مراتب شهرهای جهانی را به خود اختصاص داده‌اند، نیستند بلکه، شهرهایی که شرایط لازم را برای پرورش خلاقیت‌ها و جذب عناصر خلّاق ایجاد نموده‌اند در این میان موفّق عمل می‌کنند. در این راستا، پژوهش حاضر باهدف برنامه‌ریزی و تدوین راهکارهای تحقق شهرهای خلاق در ایران با تأکید بر شهر ارومیه می‌باشد. بدین منظور ارزیابی اولویت‌بندی مناطق شهر ارومیه بر اساس مؤلفه‌های شهر خلّاق و بررسی میزان تأثیر هر یک از این شاخص‌ها با استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره «تاپسیس» و «تحلیل شبکه‌ای» و رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر انجام‌شده است. نتایج حاصل از کاربرد مدل ANP نشان می‌دهد معیارهای زیرساخت‌های خلاقیت و طبقه خلاق به ترتیب با امتیاز ۰/۳۲۰ و ۰/۱۹۴ بالاترین اهمیت و تأثیر را درحرکت شهر ارومیه به سمت یک شهر خلاق رادارند. این در حالی است معیارهای مقیاس شهری و تنوع اجتماعی نسبت به سایر معیارها به ترتیب با امتیاز با میزان ۰/۰۱۲ و ۰/۰۲۳ نقش کمتری در تحقق خلاقیت مناطق شهری ارومیه دارد. میزان برخورداری مناطق پنج‌گانه شهر ارومیه به‌طور جداگانه از شاخص‌های شهر خلاق بر اساس مدل تاپسیس نشان می‌دهد که منطقه یک بالاترین سطح

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]
[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

را ازنظر میزان خلاقیت، مناطق دو، چهار و سه در پایین‌ترین سطح و منطقه پنج‌در سطح متوسط خلاقیت قرار دارند. بنابراین در منطقه‌ای که در سطح بالا قرارگرفته ازآنجایی‌که در مسیر خلاقیت و نوآوری قرار دارد، تحقق شهر خلّاق با برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و بلندمدت تحقق‌پذیر می‌باشد. یافته‌های پژوهش با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین متغیرهای ده‌گانه و خلاقیت شهری در مناطق پنج‌گانه ارومیه، همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود دارد. در این میان، منطقه یک با ۰/۴۹۶ دارای بیشترین سطح همبستگی و سپس مناطق پنج، سه، چهار و دو به ترتیب در اولویت‌های اول تا چهارم قرار دارند. تفسیر نتایج در خصوص وضعیت خلاقیت شهری در مناطق پنج‌گانه مشخص می‌نماید که علت وضعیت نسبی مناسب منطقه یک بیشتر ناشی از سکونت طبقه مرفه شهروندان، بالا بودن کیفیت زندگی، سکونت طبقه خلاق و زیرساخت‌های مناسب، کارایی و اثربخشی منطقه، توزیع مناسب خدمات شهری، سرزندگی فضاهای شهری و ... بوده است. همچنین منطقه دو باوجوداینکه محل قرارگیری دانشگاه ارومیه و برخی از واحدهای تحقیقاتی و شرکت‌های دانش‌بنیان می‌باشد ولی به دلیل قرارگیری بیشتر سکونتگاه‌های غیررسمی، نبود زیرساخت‌های مناسب شهری، درصد بالای ناهنجاری‌های اجتماعی، کیفیت پایین زندگی شهروندان و... از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. نتایج یافته‌های پژوهش با استفاده از آزمون رگرسیون چندگانه خطی نیز نشان داد که بین تمامی متغیرهای مرتبط با شهر خلاق با وضعیت خلاقیت شهری ارومیه ارتباط معناداری در سطح ۰/۰۰۰ و مقدار r=۰/۴۴۲ وجود دارد و ده متغیرهای فوق توانایی تبیین ۳۷/۸ درصد از تغییرات واریانس (وضعیت خلاقیت شهری ارومیه) را دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان گفت که ارومیه برای شکل‌گیری خلاقیت، دانایی، صنایع خلاق و نوآور، اقتصاد دانایی و... باید در یک رویکرد ترکیبی در نظر گرفته شود. همان‌طوری که در بخش مبانی نظری اشاره شد ریچارد فلوریدا سه شاخص استعداد، فناوری و مدارا (تسامح و تساهل) به‌عنوان ارکان شهر خلاق در نظر می‌گیرد. برای جذب سرمایه‌های انسانی و خلاق، شهرها و مناطق وابسته به آن باید ویژگی‌های خاص داشته باشند که بتوانند به شهر خلاق تبدیل شوند. غیر از بسترهای دانش (دانشگاه‌ها و ...) صنعت به‌ویژه صنایع با فناوری بالا، بسترهای اجتماعی و فرهنگی چون تنوع اجتماعی، مطلوبیت محل زندگی، کیفیت زندگی، برابری اجتماعی جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده‌اند. شهر ارومیه هرچند به دلیل برخورداری از دانشگاه‌ها و مراکز علمی متعدد می‌تواند تولیدکننده دانش و آموزش طبقه خلاق باشد ولی به دلیل عدم وجود زمینه‌های جذب این سرمایه‌های انسانی با مشکل مواجه بوده است از سوی دیگر با توجه به اینکه در سال‌های گذشته رشد طبقه خلاق در کشور ما و شهر ارومیه بیشتر حالت کمی پیداکرده، بدون اینکه کیفیت لازم را که در نظریه شهر خلاق مطرح است را داشته باشند بنابراین صرفاً تعداد افراد طبقه خلاق در این شهر نمی‌تواند منعکس‌کننده میزان رشد خلاقیت شهری باشد. یکی از شاخص‌های سنجش مدارا، مفهوم تنوع اجتماعی است. تنوع اجتماعی و ناهمگونی بر طبق نظریه‌های جامعه‌شناسی پست‌مدرن برخلاف نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی پدیده‌ای مثبت در شکوفایی و مشارکت سرمایه‌های انسانی ارزیابی‌شده است. ارومیه به‌عنوان یک شهر اقوام، ازنظر شاخص تنوع اجتماعی با توجه به حضور افراد مهاجر غیربومی، گروه‌های قومی، نژادی، مذهبی و سایر گروه‌های اجتماعی متمایزکننده، از شرایط بسیار مناسبی برخوردار است. اما تابه‌حال به علت ضعف مدیریتی در سطوح مختلف و عدم درک جایگاه تنوع اجتماعی در خلاقیت شهری باعث شده ارومیه نتواند از این شاخص به‌طور مناسب برای خلاقیت و نوآوری استفاده نماید.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

پیشنهادات

- توسعه مراکز رشد، پارک‌های علم و فناوری، دفتر نخبگان با همکاری دانشگاه‌های ارومیه و جذب نخبگان و استعدادهای خلاق که زمینه‌های قدرتمند شدن شهرها و بالندگی اقتصادی آن‌ها را فراهم می‌سازد.
- افزایش فعالیت‌های مرتبط به هنرهای محلی، جذب گردشگر و صنایع خلاق، بهره‌برداری از منابع موجود فرهنگی شهر ارومیه.
- ازآنجایی‌که نوآوری و خلاقیت بیشتر از سوی طبقه خلاق ارائه می‌شود محیط شهری ارومیه باید سازوکاری را ایجاد کند که این تفکرات و ایده‌های خلاق امکان بروز پیدا کند تا در توسعهٔ اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی - هنری شهر مؤثر افتد. دوم محیط شهری خلاق ارومیه باید تمهیداتی بیندیشد تا این شهروندان و طبقه خلاق را از طریق فراهم نمودن شرایط مناسب زندگی و غیره حفظ کند.
- با توجه به تنوع اجتماعی در شهر ارومیه (تنوع قومیت‌ها، نژادها، مذاهب و...) برنامه‌ریزی جهت برخورداری از تنوع، تسامح و تساهل در این شهر بین مراکز و سازمان‌های آموزش عالی، پژوهش و فناوری، اجرایی و مدیریتی و...
- سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات جهت تحقق ایده‌های شهروند الکترونیک و همچنین دسترسی همه شهروندان ارومیه به فضاهای مجازی (اینترنت و...) که زمینه خلاقیت و نوآوری را در بین شهروندان فراهم می‌سازد.
- تقویت نهادها، تشکل‌ها و گروه‌های مدنی جهت افزایش سرمایه اجتماعی و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر و مناطق.
- برگزاری جشنواره‌ها، کارگاه‌ها و نمایشگاه‌ها برای گروه‌های مختلف سنی و خانواده‌ها و ایجاد خانه‌های- هنر برای حمایت از طرح‌های خلاقانه در شهر ارومیه.
- تغییر رویکرد مدیریت شهری نسبت به توان‌های موجود در میان گروه‌های مختلف سنی و مهارتی شهروندان، افزون بر جلب مشارکت نخبگان علمی، شهروندان خلاق و حمایت از افراد، گروه‌ها و نهادهایی که دارای خلاقیت‌هایی در راستای حل مسائل شهری و ارتقای کیفیت محیط شهر
- با توجه به تمرکز اکثر صنایع خلاق ارومیه در منطقه چهار این شهر، به‌کارگیری و استفاده کارآمد از صنایع فرهنگی خلاق در جهت ارتقای سرمایه فرهنگی موجود در شهر

منابع و مآخذ

- اقبالی، ناصر، بیک بابایی، بشیر، عبدالهی، ولی، حسین زاده، محمد، هندی، هوشنگ (۱۳۹۴)، بررسی شاخص‌های شکل‌گیری شهر خلاق (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز)، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، شماره اول، صص ۷۹ - ۶۳.
- اکبری مطلق، مصطفی(۱۳۹۲)، بررسی ابعاد نظریه شهر خلاق و تأثیر آن بر توسعه شهری پایدار با تأکید بر تجارت جهانی، همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری بوکان، ۲۶ اردیبهشت ۱۳۹۲.
- حکمت نیا، حسن، موسوی، میر نجف (۱۳۹۲)، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، چاپ سوم، انتشارات آزادپیما.
- خسرو بیگی، رضا، خاکپور، براتعلی، ایستگلدی، مصطفی، شمس‌الدینی، رضا، آفتاب، احمد (۱۳۹۳)، ارزیابی و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در نواحی شهری با استفاده از تکنیک تصمیم‌گیری چندمعیاره تاپسیس فازی سلسله‌مراتبی، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال دوازدهم، شماره ۲۰، صص ۲۴ -۱.
- رفیعیان، مجتبی، شعبانی، مرتضی (۱۳۹۴)، تحلیل شاخص‌های خلاقیت شهری در نظام سکونتگاهی استان مازندران، جغرافیا و آمایش‌شهری ـ منطقه‌ای، شماره ۱۶، صص ۳۴ - ۱۹.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

- رهنما، محمدرحیم، آفتاب، احمد (۱۳۹۳)، مکان‌یابی ایستگاه‌های آتش‌نشانی شهر ارومیه با استفاده از GIS و AHP . جغرافیا و توسعه. شماره ۳۵. صص ۱۶۶ - ۱۵۳.
- سرور، رحیم، اکبری، مجید، امانی، مریم، طالشی انبوهی، مرضیه (۱۳۹۵)، تحلیل کارایی محلات شهری ازلحاظ شاخص‌های شهر خلاق (مطالعه موردی: شهر بناب)، جغرافیا، فصلنامه علمی ـ پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، شماره ۴۸، صص ۳۵۱ -۳۲۲.
- ضرابی، اصغر، موسوی، میر نجف، باقری کشکولی، علی (۱۳۹۳)، بررسی میزان تحقق‌پذیری شهر خلاق، مقایسه تطبیقی بین شاخص‌های توسعه پایدار شهری و شهر خلاق شهرهای استان یزد، جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال اول، شماره اول، صص ۱۷- ۱.
- قربانی، رسول، حسین آبادی سعید، طورانی، علی (۱۳۹۲)، شهرهای خلّاق، رویکردی فرهنگی در توسعه شهری، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال سوم شماره ۱۱، صص ۱۸ -۱.
- مختاری ملک آبادی، رضا، مرصوصی، نفیسه، علی اکبری، اسماعیل، امینی، داوود (۱۳۹۴)، شاخص‌های بومی شهر خلاق با رویکرد ایرانی اسلامی، فصلنامه جغرافیا، شماره ۴۷، صص ۱۷۷ -۱۶۱.
- مختاری ملک‌آبادی، رضا، مرصوصی، نفیسه، علی اکبری، اسماعیل، امینی، داوود (۱۳۹۴)، تبیین معیارهای بومی‌سازی شاخص‌های مکانی فضای شهر خلاق با رویکرد ایرانی اسلامی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی ـ اسلامی، شماره ۲۲، صص ۳۹ -۲۳.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- موسوی، میر نجف (۱۳۹۳)، رتبه‌بندی محلات شهر سردشت ازنظر حرکت به‌سوی خلاقیت با تأکید بر تحقق شهر خلاق با استفاده از تاپسیس وANP ، مجله جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، شماره ۱۰، صص ۳۸-۱۹.
- میر غلامی، مرتضی، شکرانی دیزج، مهسا، صدیق فر، امین، موسویان،، سیده مریم (۱۳۹۴)، بررسی میزان امنیت مجتمع‌های محصور با استفاده از روش تعیین ضریب مکانی و کانون‌های جرم خیز (مطالعه موردی: شهر ارومیه)، فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۱۶، صص ۶۶ - ۵۵

- Coletta, C. (2008), Fostering the Creative City CEOS for Cities, August 2008, p.4
- Cooke, P., Lazzeretti, L. (2008), Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development, Cheltenham, UK; Northampton, MA Edward Elgar.
- Daniela, S., Daniel, P., Radu, P., Andrei, S. (2014), Territorial Distribution of Creative Poles in Romania, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol.122, pp.184 - 188.
- Donegan, M., Lowe, N. (2008), Inequality in the Creative City Is There Still a Place for Old-Fashioned Institutions?, Economic Development Quarterly, Vol. 22, No.1, pp. 46-62.
- Durmaz, S., Bahar, N. (2015), Analyzing the Quality of Place Creative Clusters in Soho and Beyoglu, Journal of Urban Design, Vol.20, No.1, pp. 93-124.
- Florida, R. (2002), The Economic Geography of Talent, Annals of the Associations of American Geographers, Vol.92, No.4, pp.743-755.
- Florida, R. (2005), Cities and the Creative Class, City Community, New York, Vol. 2, No. 1, pp. 3-19.
- Garnham, N. (2005), From Cultural to Creative Industries an Analysis of the Implications of the 'Creative Industries' Approach to Arts and Policy Making in the United Kingdom, International Journal of Cultural Policy, Vol.110, No.24, pp.15-30.
- Gertler, M.S. (2004), Creative Cities What Are They For, How Do They Work, and How Do We Build Them?, Canadian Policy Research Networks, online, available from: www.cprn.org [last accessed: 21/4/2010]
- Healey, P. (2004), Creativity and Urban Governance, Policy Studies, Vol. 25, No.2, pp.87- 102
- Higgins, M. and Morgan, J. (2000), The Role of Creativity in Planning The Creative Practitioner, Planning Practice and Research, Vol.15, No.1/2, pp.117-127.
- Jopek, D. (2014), Good City Form, Creative New York, The Idea of Creative City, The Uurban Policy Debate Conference, held in Krakow17-18, pp.182-187.
- Landry, C (2008), The Creative City It is Origin and Future Urban Design, UK Comedia.
- Medeiros, N. (2005), Planning for creativity the Case Study of Winnipeg's Exchange District, Master Degree Project, Faculty of Environmental Design.
- Musterd, S. (2010).The Creative Cultural Knowledge City, Some Conditions. Paper presented at the University of Kaiserlautern,

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]

- Reckwitz, A. (2009), Die Selbstkulturalisierung Der Stadt Zur Transformation Moderner Urbanitat in der Creative City, Mittelweg 36, Vol.18, No.2, pp. 2-34.
- Sasaki, M. (2008), Developing Creative Cities through Networking Policy Science, Vol.15, No.3, pp.54.
- Shaw, K. (2014), Melbourne's Creative Spaces program: Reclaiming the Creative city, City, Culture and Society, Vol.5, No.3, pp.139-147.
- The Centre for Cultural Policy Research (2004), A Study on Hong Kong Creativity Index, Interim Report, the University of Hong Kong Home Affairs Bureau.
- Winden, W., Den Berg, L., Peter, P. (2007), European Cities in the Knowledge Economy Towards a Typology " Urban Studies, Vol.44, No.4, pp.260-279.
- Yusuf, S., Nabeshima, K. (2005), Creative Industries in East Asia, Cities, Vol.22, No.2, pp.109-122.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-01-03]

[DOI: 10.29252/geores.32.4.188]